

ELS DUCS DE CARDONA I DE SOGORB A MATARÓ L'ANY 1626

Enric d'Aragó i Folc de Cardona casat amb Caterina Fernández de Córdoba i Figueroa fou titular dels Ducats de Cardona i de Sogorb de l'any 1596 fins a la seva mort, l'any 1640.

Descendia del llinatge dels Cardona, un dels més antics i nobles de les terres catalanes, estès en diverses branques que pels matrimonis enllaçaren amb les famílies més importants de Catalunya, Aragó, València, Castella i també dels Països Italians.

El seu primitiu escut d'armes - tres cards - s'ha trobat entre les restes del Castell de Mataró, en un dons d'escudelleta decorada en blau sobre vernís blanc, datada com dels segles XIV o XV. (1)

La branca titular del Comtat de Cardona, després elevat a Ducat, va quedar sense descendència masculina i la duquessa Joana I - (1543-64) es casà amb Alfons d'Aragó, Duc de Sogorb i Comte d'Empúries, quedant així units els dos títols ducals. Els seus descendents segons les circumstàncies usaren els cognoms "d'Aragó i Folc de Cardona" o "Folc de Cardona i d'Aragó".

Heredà aquests títols la duquessa Joana II, que morí l'any -- 1608, casada amb Diego Fernández de Córdoba, del llinatge del famós "Gran Capitán", família que en generacions anteriors ja havia enllaçat amb els Cardona.

Aquests fóren els avis del duc Enric, que si pel llinatge dels Cardona estava emparentat amb les famílies més nobles de Catalunya i Castella, pel dels Sogorb, Comtes d'Empúries era cinquè net del Rei - Ferran I. (2)

En el privilegi de Ferran II a Mataró, del que estem celebrant el 500 aniversari, podem veure com el Rei cita al rebesavi del nostre Duc amb aquestes paraules: "Illustrissimus vero infanti Enrico - duci Sugurby, comiti Empurianum, nostro charissimo consanguineo". (3) Pellicer en la seva traducció castellana del document diu: "primo - nuestro muy amado". (4)

Els ducs Enric i Caterina havien tingut quatre fills: LLUIS (1608-70) que fou l'hereu i successor; PERE ANTONI (1611-90), hereu dels títols al morir el seu germà gran; ANTONI (1615-50) creat ardenal Diaca poc abans de la seva mort; i VICENÇ que fou canonge de Toledo i Ardiaca de Calatrava.

Tingueren també quatre filles ANNA, CATERINA i dues que moriren molt petites.

El novè fill PASQUAL, fou el que nasqué a Mataró, batejat a Santa Maria, on en el llibre tercer de Baptismes (de 1597 a 1627) en el Fº. 347 hi ha registrada la seva inscripció que diu així:

"Vuy a onse de abril de mil sis cents vint i sis fou batejat PASCUAL, AGUSTI, ALEXANDRE, LUIS, REMON, ANTONI, ENRRIQUE, VICENTE, NICOLAS, FRANCISCO, PEDRO, TOMAS, fill del Exm. Sr. dº. Enrique de Aragón, Duch de Segorb y de Cardona y de la - Exma. Sra. Dona Caterina de Cordova, sa muller. Foren padrins lo Molt Ilustre Sr. D. Luis de Aragón, Comte d'Empúries, fill de dit Señor Duch de Cardona y padrina la Molt Ilustre Sra. - Dona Lucrecia de Moncada, Marquesa de Arifsa, per lo Sr. Dr.

Pere Codina, ab llicencia de mi lo Dr. Pera Pau Pou, Prevere, Rector de Santa Maria de Mataró".

El padrí - el germà gran - ja portava el títol de Comte d'Empúries que li havia cedit, en vida, el seu pare i la padrina Lucrecia de Montcada era Marquesa d'Ariza pel seu casament amb D. Francisco de Palaxox, descendent dels antics senyors del castell de Palafolls, prop del Tordera. Figures importants d'aquest llinatge fóren el Virrei i Bisbe de Mèxic, després d'Osma, D. Juan de Palafox i el cèlebre general d'aquest cognom del temps de la guerra dels francesos.

D^a. Lucrecia era filla de Francesc de Montcada i Cardona, Marquès d'Aitona, Comte d'Osona, Vescomte de Cabrera i de Bas, Gran Senescal d'Aragó que pel seu casament amb Lucrecia de Gralla, Senyora de Subirats, obtingué el càrrec de Mestre Racional de Catalunya.(5). Altres fills d'aquest matrimoni foren Joan de Montcada, Bisbe de Barcelona i Arquebisbe de Tarragona, que morí l'any 1622 i Magdalena i Joana que fóren successivament Abadeses de Pedralbes.

Els títols d'aquesta família passaren més endavant, pel casament de la pubilla Teresa de Montcada, que morí l'any 1756, a la casa de Medinaceli, família que anteriorment pel casament del Duc de Medinaceli D. Juan Franciscó de la Cerda amb Caterina d'Aragó, Folc de Cardona i Córdoba ja havia hereditat els Ducats de Cardona, de Sogorb i el Comtat d'Empúries.

L'acumulació d'aquest títols feu de la casa Medinaceli els primers senyors jurisdiccionals de Catalunya. Els pescadors de les platges del vescomtat de Cabrera i de Bas (de Blanes a Arany) pagaven el dret de ribatge al Duc de Medinaceli.(5).

La figura del nou nat PASQUAL D'ARAGÓ, és ben coneguda a Mataró; Pellicer el cita com el primer del "Catálogo de los Mataronenses más ilustres" i s'han publicat estudis sobre la seva vida en un treball sense firma al PENSAMENT MARIA (25-4-1922) en la secció "Galeria de Mataronins Ilustres" i en el DIARI DE MATARÓ un article del nostre historiador Sr. Marià Ribas i Beltran, basat en la documentació que veié a Poblet. Mataró té un carrer dedicat a aquest personatge. Existeix una extensa biografia d'aquest fill de Mataró titulada: "EL CARDENAL DE ARAGON 1616-1677" feta pel Dr. Frei Narciso de Estenaga i Echevarria, Bisbe Prior dels Ordres Militars. Aquesta obra en dos volums fou editada a París, l'any 1929.(7).

PASQUAL D'ARAGÓ, FOLC DE CARDONA I CORDOVA passà la seva infantesa a Catalunya, estudià després a Salamanca i fou President del Consell d'Aragó, Cardenal, Virrei de Nàpols, Inquisidor General i finalment Arquebisbe de Toledo. S'han publicat molts detalls de la seva vida però en cap d'aquests estudis s'esmenten les circumstàncies que motivaren el naixement del futur Cardenal a Mataró. En la biografia citada es transcriu la partida de baptisme fent constar que al marge hi ha aquesta anotació: "Nació D. Pascual en la Villa de Mataró, Diócesis de Barcelona, del Estado de Cardona; no se expresa el día del nacimiento, pero se cree fuese poco antes del bautismo que fué el once de abril de 1616, atendida la gran religiosidad de sus padres". Assenyala el biògraf que aquesta nota és posterior a l'època de D. Pasqual.

És curiós el que diu de Mataró, ja que no sabem hagi estat mai possessió dels Cardona. Amb tot insisteix: "Vino al mundo en la Ciudad de Mataró que era del Señorío de Cardona" "la tradición asegura

que nació en el PALAU DE LA RIERA". No sabem com conegué el biògraf aquesta tradició que sens dubte és errònea ja que l'expressió "Palau de la Riera" és posterior al naixement del Cardenal. Aquesta fou la denominació de les cases d'En Jaume Baró que foren adaptades com a "Palau" per l'estada de la Reina Elisabeth Cristina que desembarcà a Mataró l'any 1708 per desposarse amb l'Arxiduc d'Àustria, el Rei Carles.(8).

L'únic testimoni que tenim a Mataró del record del nostre personatge, - a més de la inscripció transcrita - és el seu retrat, amb hàbits de cardenal, que es conserven al Museu-Arxiu de Santa Maria i que sembla ser una còpia de l'època del que pintà Carreño de Miranda, pintor de la Cort. En l'article citat del Pensament Marià s'indica que a Santa Maria hi havia també un altre retrat, juvenil, vestit de cavaller, actualment perdut.(9).

Un altre important aconteixement de la família ARAGO, CARDONA, CORDOVA a Mataró, fins ara desconegut, es desprèn de la inscripció que hem trobat al marge del F^o. 40 del primer volum (que compren els llibres 1 i 2) del Registre de Matrimonis de la Parròquia de Santa Maria i que diu així:

"Vuy a vint i sis de mars de mil sis cents vin i sis foren beneïts ab benedicció ecclesiastica lo Sr. D^o. Luis de Aro, fil del Sr. Marquès del Carpio y la Sra. D^a. Caterina de Cordova, filla del Sr. Duch de Cardona y de Segorb, per lo reverent pare Fray Pedro Jover, Definidor General del Ordre de Sant Francesc, ab llicència del Sr. Cardenal Barberino, llegat a latere de sa Santedad Urbano octau en la Capella de M^o. Jaume Palau, ab dispensa del temps de quaresma que també donà dit Sr. Llegat".

La celebració del casament de CATERINA, filla dels Ducs de Cardona a Mataró, a la Capella d'En Jaume Palau, pocs dies abans del bateig del germà petit de la núvia, PASQUAL (26 de març - 11 d'abril) ens fa pensar que la família dels ducs devia estar hostatjada a la casa Palau, existent encara avui al carrer del mateix nom. Al Museu-Arxiu es conserva un inventari de dita casa, fet pocs anys després (1654) en el que hi consta: "una Capelleta ab son altar una imatge de N^a. S^a." (10)

El nuvi, "D. Luis de Aro, fill del Marquès del Carpio" usaba també els cognoms MENDEZ DE HARO, SOTOMAYOR y GUZMAN, havia nascut a Valladolid l'any 1598 i descendia del famós llinatge dels HARO, senyors sobirans de Biscaia, família que anteriorment ja havia emparentat amb els llinatges catalans dels comtes d'Urgell, dels Montcada i dels mateixos Cardona. Una de les branques dels Haro aconseguí el marquesat del Carpio que passà després a D. Luis i fou elevat a ducat.

Era oncle de D. Luis de Haro, el "valido" i Primer Ministre de Felip IV, "Conde Duque" d'Olivares i fou el seu hereu i successor. El Rei el nomenà Primer Ministre l'any 1644 i fou signatari de la Pau de Westfàlia (1648) i del Tractat dels Pirineus (1659) pel que foren concedides a França les terres catalanes del Rosselló, del Conflent i una bona part de la Cerdanya.

En els dies d'aquests aconteixements familiars de la casa dels Ducs de Cardona i de Segorb, s'estaven celebrant a Barcelona les Corts convocades i presidides pel Rei Felip IV. Acompanyava el Rei

el seu Primer Ministre el "Conde Duque" d'Olivares i suposem que el seu nebot, D. Luis de Haro, devia formar part del sèquit de la cort reial.

Els catalans veieren com la política d'Olivares els portava a perdre no tan sols els seus antics privilegis, sino també la seva identitat com a nació. Al proposar-se la "Unió d'Armes" i al replan-tejar-se la qüestió del "quint" pel que la Corona reclamava la cin-quena part de les rendes dels municipis i dels delmes de les parrò-ques, hi hagueren fortes protestes i fins i tot en un altercat de-vant del Rei, el duc de Cardona i el comte de Santa Coloma van arri-bar a empunyar les espases. Felip IV sortí de Barcelona sense pren-dre comiat de ningú. (11).

En el fracàs d'aquestes Corts els historiadors hi han vist el prelude de la revolució de 1640, el "Corpus de Sang". (12)

La inscripció del casament de D. Luis de Haro amb Da. Cateri-na, fou feta posteriorment, al marge del llibre, per tal d'interca-lar-la al lloc que li corresponia segons la data. Segurament al re-bre la notificació del celebrant o de la secretaria del Cardenal Le-gat que donà la llicència. En l'Arxiu del Bisbat no hi ha constància d'aquest matrimoni, per tant la documentació deu trobar-se a Roma, a l'Arxiu Vaticà, en els lligalls d'aquesta legació.

Tenim a Mataró un testimoni curiós de l'estada a Barcelona del Cardenal Barberino: el "Memorial del Dr. Folquer" (13) publicat al primer número d'aquests FULLS DEL MUESEU-ARXIU, en el que ens diu que com a majordom i parent del Bisbe Sentís l'hostatjà: "en la ocasió que lo Emi. Sr. Cardenal Barberino, Legat a Latere, Nepote de Sa. Sant. se serví honrar al Sr. Bisbe de Bar. Sentís en hospe-datje a sa casa en 18 de mars de 1626 i sen partí a 10 de abril". A-collí també Mr. Pamfili, Mr. Monti i tot el personal del sèquit fins a un nombre de "180 criats".

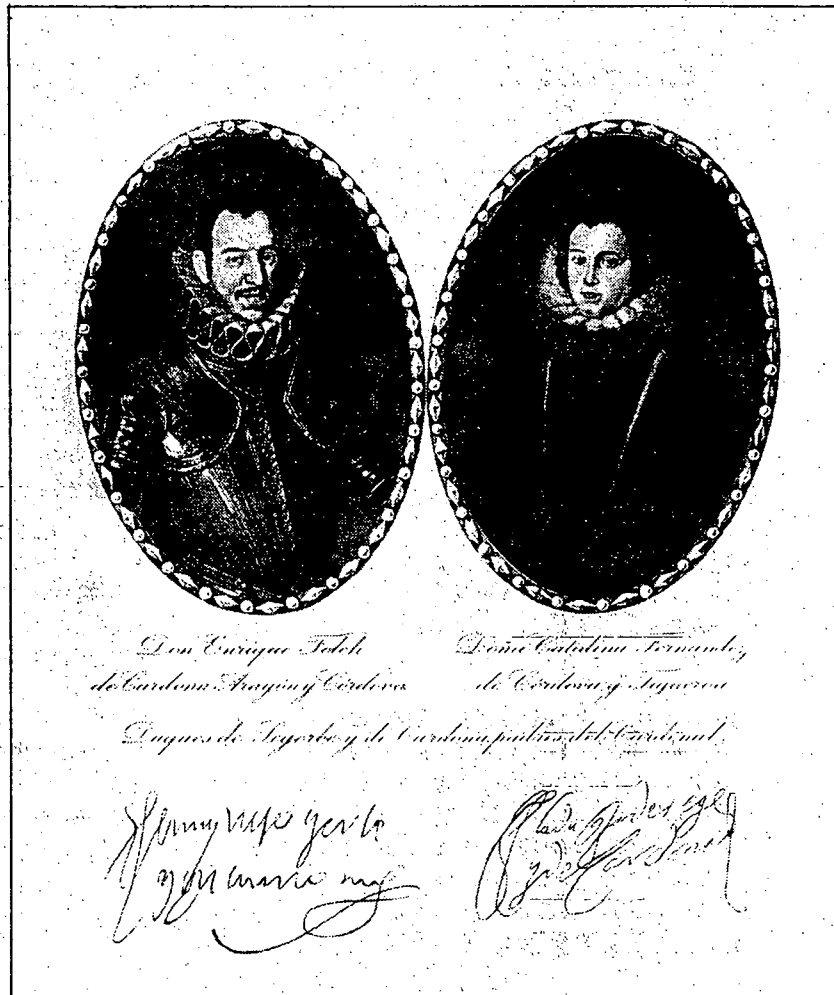
Avui donem a la paraula "Nepote" un sentit pejoratiu, però en aquell temps era considerat el més gran honor que un representant del Papa a més de ser "Príncep de l'Església" fos de la seva matei-xa sang.

El Papa Barbarino - Urbà VIII - per tal de fer construïr el Baldaquí de la Basílica Vaticana, estrenada de poc, havia fet fon-dre molts bronzes romans. D'aquí vé la dita: "El que no feren els Bàrbars va fer-ho Barbarino".

Aquest Papa, en el Consistori del 7 de gener de 1626, havia nomenat Legat a Latere prop del Rei Felip IV d'Espanya al Cardenal Barbarino, nebot seu, amb la missió oficial de batejar la filla del Rei.

Portava però, instruccions especials del Papa per veure si podia aconseguir la pau entre Espanya i França en les batalles que s'esdevenien en terres italianes.

Sortí de Roma el 31 de gener, però abans de poder començar les seves gestions, Espanya i França, per tal d'evitar la influèn-cia del Legat, es posaren d'acord i el representant de Lluís XII de França i Felip IV signaren a Montsó - on el Rei celebrava les Corts d'Aragó - el Tractat d'aquest nom que fou publicat amb data anterior (5 de març). Per aquest pacte es reconeixia la independèn-cia de la Valltélina que al quedar sota la influència del papat,

ELS DUCS DE CARDONA I DE SOGORB

EL PLENIPOTENCIARI FRANCÈS SALUDANT A D. LUIS DE HARO, PRIMER MINISTRE DE FELIP IV. A LA DRETA LA FILLA DEL REI, LA INFANTA M^a. TERESA, QUE HAVIA DE DESPOSAR-SE AMB LLUÍS XIV DE FRANÇA.

Dètail d'un tapis de l'època.

assegurava les comunicacions entre el Milanesat, dominat per Castella, i l'Imperi Austríac, durant la guerra dels Trenta Anys. (14)

Hem vist com els aconteixements de la vida de Mataró, l'any 1626, queden enllaçats amb el que ens conten els historiadors d'aquest període. Hi ha però algun detall que no hem vist mai destacat. S'ha dit que els negociadors espanyols del Tractat dels Pirineus - contrastant amb els francesos - desconeixien Catalunya i per tant no van valorar el que perdien: D. Luis de Haro, encara que castellà, era gendre del Duc de Cardona, havia estat a la nostra terra i no podia ignorar el que cedia.

Podem observar també, com per la influència de la cort a Madrid, els nobles catalans s'anaren desarrelant del País i els títols característics de Catalunya: Pallars, Urgell, Empúries, Osona, Cardona, Montcada, etc. passaren a incrementar el patrimoni de les famílies castellanques que residien prop del Rei, molt abans del Decret de Nova Planta de Felip V que privà a Catalunya de les seves institucions de govern.

El mateix Cardenal Pasqual d'Aragó, que en la seva infantesa havia estat educat a Catalunya i tingué com a preceptor el Dr. Francesc Dou, (15) el veiem totalment desarrelat de la nostra terra. Al tornar de Roma després de la seva investidura com a Cardenal, evità el passar per Catalunya i en el seu testament, que sempre portava a sobre, hi ha deixes per moltes persones, esglésies i fundacions, sen se recordar el lloc on va néixer. L'únic record per Catalunya fou pel Monestir de Poblet on hi tenia enterrats els seus pares i avantpassats. (16)

És interessant veure quins papers va donar la història als protagonistes dels fets que hem comentat:

D. ENRIC, Virrei de Catalunya (1630-32) (1633-38) fou nomenat de nou l'any 1640 en un intent de pacificar el país. Morí el mateix any a Perpinyà i fou enterrat a Poblet.

Da. CATERINA ja vídua intentà unes negociacions amb la Generalitat que fracassaren.

PASQUAL D'ARAGÓ, Arquebisbe de Toledo, primera Dignitat d'Espanya. Morí a Madrid l'any 1677 i fou enterrat a Toledo, al Convent de Caputxines, la seva fundació preferida.

D. LUIS DE HARO, Primer Ministre morí l'any 1661 a Madrid.

D. FRANCESC DOU, preceptor de Pasqual, Bisbe de Girona (1668-1673).

Dr. PERE FOLQUER, majordom del Bisbe, deixà els càrrecs de Canonge i Ardiaca de Barcelona per ser Rector de Mataró (1631-38)

Mr. MONTI, del sèquit de Barbarino, fou Nunci a Madrid l'any 1630 i Cardenal d'any 1633.

Mr. PAMFILI, Auditor del Legat, es quedà de Nunci a Madrid, Cardenal l'any 1629 fou elegit Papa el 15 de setembre de 1644, prenent el nom d'INNOCENCI X. Creà Cardenal a Antoni d'Aragó el 1650. Morí el 7 de gener de l'any 1655.

Es conserva d'aquest Papa un bell retrat de Velázquez.(17)

Per aquest treball hem consultat únicament la documentació del Museu-Arxiu de Santa Maria i la bibliografia indicada. Ens han sigut una guia molt clara per situar els nostres personatges les genealogies que l'historiador Armand de Fluvià i Escorsa, ha fet per la Gran Enciclopèdia Catalana, sense les quals ens hauríem perdut amb la repetició de cognoms en diverses èpoques.

Ben poc sabíem de l'estada dels Ducs de Cardona i de Sogorb l'any 1626 ja que únicament teníem constància del naixement del seu fill Pasqual. Ara sabem del casament de la seva filla Caterina amb D. Luís de Haro, però no hem reeixit a trobar les causes de la seva estada a Mataró i resten oberts aquests interrogants:

Quina relació tenien els Cardona amb Mataró ?

Quin valor hem de donar a l'afirmació del biògraf del cardenal - que tingué a les seves mans els documents de la casa Medinaceli - quan diu que "Mataró era Señorío de Cardona"?

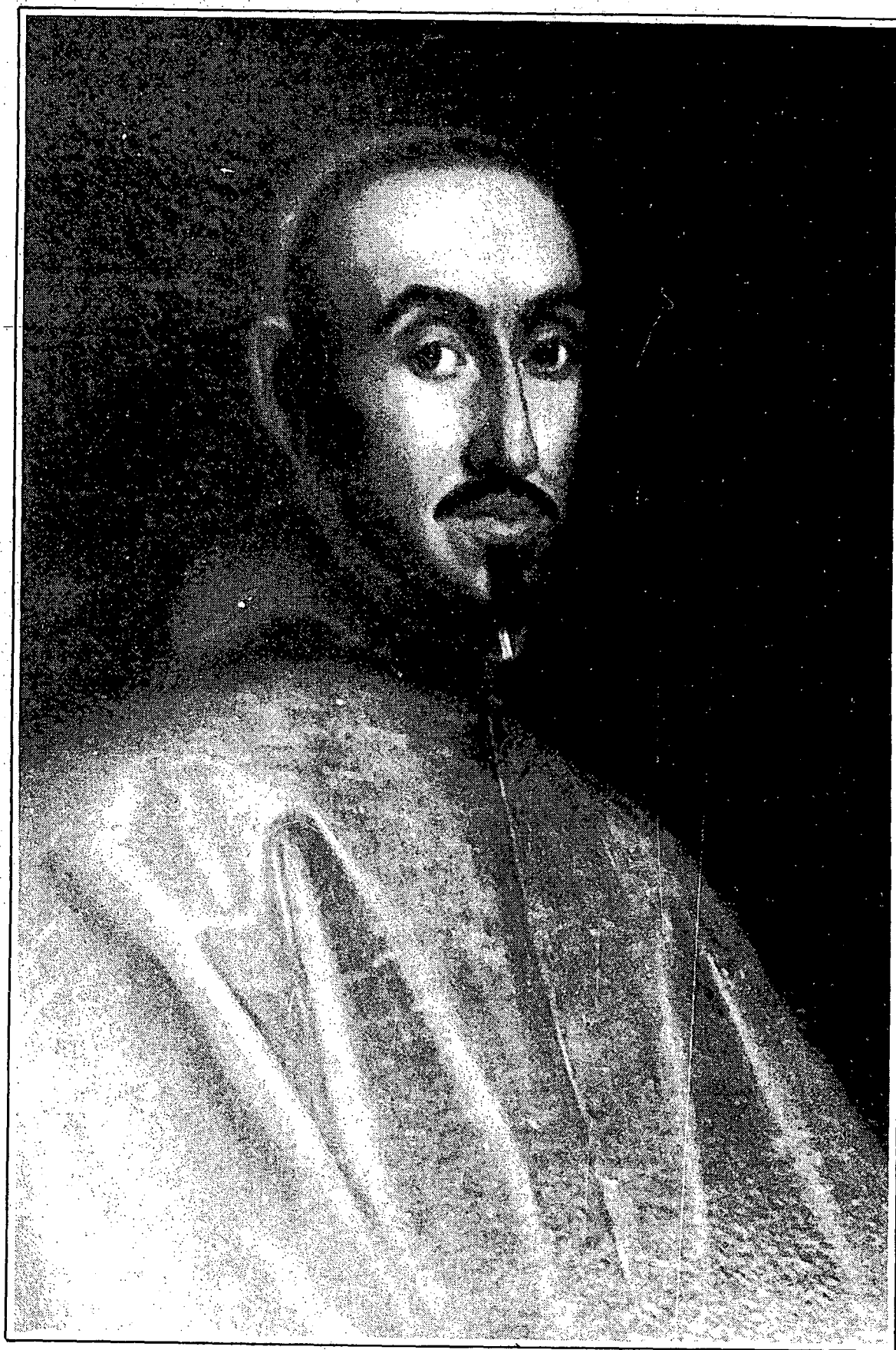
Hi havia algun misteri en el casament de D. Luis de Haro ?

Nasqué el futur Cardenal a la casa Palau ?

Esperem que futures aportacions ens donin resposta a aquestes preguntes.

Rafael Soler i Fonrodona.

- (1) Objecte Nº. 20451 del Catàleg de l'Exposició del 24 de maig al 8 de juny 1980. SECCIÓ ARQUEOLÒGICA - MUSEU MUNICIPAL.
- (2) Armand de Fluvià, GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA, Barcelona 1970 - 1980. Articles diversos i genealogies.
- (3) Separata de "QUADERNS DE PREHISTÒRIA I ARQUEOLOGIA DEL MARESME Mataró Nº. 10 gener - juny 1980. Pàg. 11.
- (4) Josep Ma. Pellicer, ESTUDIOS HISTÓRICO ARQUEOLÓGICOS SOBRE ILURO, Mataró 1887. Pàg. 440.
- (5) Mestre Racional: Magistrat encarregat de la revisió dels comptes de la Cort. Aquest càrrec esdevingué hereditari.
- (6) Joaquím Llovet, LA MATRICULA DE MAR LA PROVINCIA DE MARINA DE MATARÓ EL SEGLE XVIII. Mataró 1980. Premi Iluro 1970. Pàg. 79.
- (7) BIBLIOTECA POPULAR de la Caixa d'Estalvis, CAR 2057-58.
- (8) Joaquím Llovet, MATARÓ 1680-1719 EL PAS DE VILA A CIUTAT I CAP DE CORREGIMENT. Mataró 1966. Premi Iluro 1965. Pàg. 81.
- (9) PENSAMENT MARIA DE LA COSTA DE LLEVANT Mataró 25-4-1922. Pàg. 3.
- (10) MUSEU-ARXIU DE SANTA MARIA - Inventaris.
- (11) Ferran Soldevila, HISTÒRIA DE CATALUNYA, Barcelona 1963. Volum III Capítol XXX.

RETRAT DEL CARDENAL PASQUAL D'ARAGÓ, FOLC DE
CARDONA I CÒRDOVA QUE ES CONSERVA
AL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA.

- (12) Joan Reglà ELS VIRREIS DE CATALUNYA. Ed. Teide, Barcelona, Pàg. 131
- (13) MUSEU-ARXIU DE SANTA MARIA, Arxiu del Rector, Rector Folquer.
- (14) Ludovico Pastor, HISTORIA DE LOS PAPAS. Ed. Balmes, Barcelona Volum XXIX.
- (15) Dr. Frei Narciso de Estenaga y Echevarria, EL CARDENAL DE ARAGÓN 1616 - 1677, 2 Volums. E. Desfossés. Paris 1929. Pàg. 22.
- (16) Estenaga, Obra cit. Volum II
- (17) Ludovico Pastor, Obra cit. Volum II.